

Два плякаты 1917—1919 гадоў у зборах Музэю войска ў Беластоку

У зборах Музэю войска ў Беластоку захоўваюцца два цікавыя плякаты, зьвязаныя з польскай вайскавай дзейнасьцю ў Расеі ў 1917—1919 гадах, цікавыя яшчэ ў большай ступені таму, што былі створаныя ў двух супрацьлеглых адзін аднаму цэнтрах — незалежніцкім і рэвалюцыйным.

Большь раньні (хоць у зборы Музэю патрапіў пазьней, у 1992 г.) дакумэнтэ дзейнасьць Саюзу палякаў-вайскоўцаў.

Першы саюз палякаў-вайскоўцаў узьнік 24 сакавіка 1917 г. у Петраградзе. У пачатку красавіка падобныя саюзы былі ўжо масавай зьявай на ўсіх франтах. Палякі-вайскоўцы імкнуліся да разбудовы ўжо наяўнай Польскай стралковай дывізіі у корпус, а затым у польскае войска. Паколькі польскі ўрад не рабіў адпаведных крокаў, былі скліканыя зьезды на паасобных франтах і акругах, якія павінныя былі выказацца ў справе стварэньня польскага войска. Зьезд Паўночнага фронту засядаў 10—16 красавіка ў Рэжыцы, а зьезд Заходняга фронту — 29 красавіка — 4 траўня 1917 г. у Менску. 14 чэрвеня 1917 г. у Петраградзе сабраліся 384 дэлегацы ад паасобных саюзаў палякаў-вайскоўцаў, Польскай стралковай дывізіі і палка ўланаў (крэхавецкіх) на I Агульны зьезд палякаў-вайскоўцаў, з мэтай выказваньня сваёй думкі ў справе фармаваньня Польскай збройнай сілы і разгляду спосабаў працы ў саюзах. Усю працу па фармаваньні польскага войска Зьезд перадаў у рукі Галоўнага польскага вайсковага камітэту (ГПВК) на чале са старшынём харужым У. Рачкевічам.

У сьнежні 1917 г. у Менску сабраўся зьезд дэлегатаў саюзаў палякаў-вайскоўцаў Паўночнага, Заходняга, Паўднёва-Заходняга і Румынскага франтоў, які пад канец студзеня 1918 г. выдаў адозву, якая склікала II Агульны зьезд палякаў-вайскоўцаў на дзень 5 чэрвеня ў Кіеве. Гэты зьезд, аднак, не адбыўся праз пачатак змаганьня з бальшавікамі.

Плякат, які знаходзіцца ў зборах Музэю, інфармуе пра пачатак Зьезду палякаў-вайскоўцаў Паўночнага фронту 29 лістапада (ст. ст.) у Пскове. У агульнай літаратуры па тэме няма ніякіх згадак пра гэты зьезд, аднак можна прыпусьціць, што гэта была частка кампаніі, якая папярэднічала вышэйзгаданаму зьезду ў Менску.

Плякат, памерам 74x90,5 см, надрукаваны на белае паперы, уяўляе аблямаваны чорнай рамкай прастакутнік, падзелены па дыяганалі з правага верхняга кута да левага ніжняга на белае і чырвонае палі. У левым верхнім куце знаходзіцца стылізаваны белы арал з каронай на чырвоным шчыце. Зьмест абвешткі падаецца на польскай мове, чорным шрыфтам, тэхнічна ня вельмі дасканалым.

Другі з плякатаў, які ў зборы Музэю патрапіў у 1989 г., дакумэнтэ дзейнасьць рэвалюцыйнага крыла ў польскім вайсковым руху ў Расеі, а дакладней — Заходняй стралковай дывізіі.

Прадстаўнікі польскай рэвалюцыйнай лявіцы пазначылі сваю прысутнасьць ужо на I Агульным зьездзе палякаў-вайскоўцаў у Петраградзе. Левае група пакінула зьезд, абраўшы ўласны Галоўны камітэт зьезду, які выдаў адозву супраць фармаваньня Польскай збройнай сілы. Тым ня менш, польскія рэвалюцыянеры таксама пачалі ствараць уласныя вайсковыя часьці.

Летам 1918 г. пачалося фармаваньне Заходняй стралковай дывізіі, у якую павінны былі прымацца добраахвотнікі, народжаныя на тэрыторыі Каралеўства Польскага і Літвы (Беларусі), а таксама палякі з Расеі. Хоць дывізія мела тэрытарыяльны, а не нацыя-

нальны характар, аднак польскі элемент адыгрываў у ёй галоўную ролю. У верасьні 1918 г. у абмундураваньне дывізіі была ўведзена “мацееўка”. Стралкі павінны былі насіць “мацееўкі” з чорнага сукна з малінавым абадком, артылерысты — чорныя з чырвоным абадком, выведнікі — ахоўнага колеру, кавалерысты — сінія з жоўтым абадком і кантамі пры мундзіры.

У студзені 1919 г. штаб дывізіі перабраўся ў Менск. Пры вайскова-рэвалюцыйнай радзе дывізіі быў створаны вэрбавальны аддзел, які павінен быў інструктаваць вэрбавальныя пункты, створаныя тэрытарыяльнымі групамі польскіх камуністаў, і забясьпечваць іх прапагандысцкай літаратурай — адозвамі, плакатамі, пэрыядычнымі выданьнямі (галоўным чынам “Мют”) і брашурамі. Кіраўніком аддзелу быў прызначаны Р. Муклевіч, былы дзеяч ППС-лявіцы.

Гэты самы вэрбавальны аддзел, хутчэй за ўсё, выдаў сярод іншага і той плакат, які захоўваецца ў зборах Музею.

У верхняй частцы плакату (памерам 65,5x43 см) выяўленыя стралок і камандзір Заходняй стралковай дывізіі у характэрных мундурах, у “мацееўках” з чырвоным (насамрэч павінен быць малінавы) абадком і белым “ажэлкам” без кароны. За імі, на зялёным фоне, знаходзіцца разьмешчаны на кучы чарапоў і костак шэра-зялёны васьміног у капелюшы “дзядзькі Сэма”, у якога з пашчы цячэ чырвоная кроў і які трымае ў мацаках два чырвоныя штандары зь белым арлом з каронай.

У ніжняй частцы плакату, выдадзенага ад імя Заходняй стралковай дывізіі, знаходзіцца адозва пад назвай: “*Komu służysz, żołnierzu pod znaku Orła Białego?*” (“Каму служыш, жаўнер з-пад знаку Белага арла?”), якая заклікае да пераходу на бок Чырвонай арміі. Плакат падпісаны прозьвішчам Вінэр, расейскім альфабэтам.

Абодва прадстаўленыя плакаты патрапілі ў зборы Музею войска ў Беластоку з тэрыторыяў былога СССР. Гэта дазваляе спадзявацца, што такім самым чынам у іх патрапіць яшчэ не адзін рарытэт.

Літаратура

- Bagiński H. Wojsko Polskie na Wschodzie 1914—1920. Warszawa, 1921.
Najdus W. Lewica polska w Kraju Rad 1918—1920. Warszawa, 1971.

Перакладзена з польскай мовы паводле публікацыі ў:
Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska w Białymstoku. 1992. № 6. S. 144—146.